

ZOE CĂMĂRĂȘESCU
AMINTIRI

Verlaine Paul (1844–1896), poet francez.

Victoria, regină din dinastia de Hanovra, a domnit între anii 1837 și 1901 în Marea Britanie. A fost bunica reginei Maria a României.

Vilele din Sinaia. Toate vilele protipendadei s-au construit după ce regele Carol I a ales, în 1871, acest loc drept reședință de vară. Atunci s-au înălțat vila Carola, vila Catargi, vila Căprița – proprietatea Irinei Procopiu, vila Costinescu, vila Ghica, vila Seculicz – aparținând scriitoarei Bucura Dumbravă.

Vladimir, mare duce al Rusiei, fratele țarului Nicolae al II-lea.

Vlaicu Aurel (1882–1913), constructor de avioane și pilot român; unul dintre pionierii aviației mondiale.

Vulturești, moșie din Moldova a primei doamne de onoare a reginei Elisabeta, Olga Mavrogheni.

Waterstratt, al doilea violoncelist din formația de muzică de cameră de la castelul Peleş, din vremea regelui Carol I.

Weingartner Felix (1863–1942), dirijor și compozitor austriac.

Wildauer (madame), austriacă, stabilită la Sfânta Ana, lângă Sinaia, având o gogoșerie celebră la finele secolului al XIX-lea.

Wilke (domnul), făcea parte din personalul castelului Peleş în timpul regelui Carol I.

Wilhelm al II-lea din dinastia de Hohenzollern, împărat al Germaniei între anii 1888 și 1918.

Wright Wilbur (1867–1912) și fratele său Orville (1871–1948) au fost printre primii eroi ai aerului (1903).

Ysaye Eugène (1858–1931), violonist belgian, unul dintre cei mai mari interpreți ai vremii sale, a fost în turneu în România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. A lăsat și câteva compoziții.

Young, doctor, dentistul reginei Elisabeta a României, de origine americană.

Zambeta, vezi prințesa Elisabeta.

Zamfirescu Alexandru, fiul lui Duiliu Zamfirescu.

Zamfirescu Duiliu (1858–1922), scriitor și diplomat român, fiul lui Lascăr Zamfirescu și al Sultanei Mincu, sora arhitectului Ion Mincu. Printre altele, autorul cunoscutului ciclu de romane al Comăneștenilor.

Zamfirescu Henriette, fiica scriitorului Duiliu Zamfirescu.

Zamfirescu Lascăr, fiul cel mai mic al lui Duiliu Zamfirescu.

Zănescu Any, a condus spitalul de răniți de la Automobil Club, în perioada Primului Război Mondial, împreună cu Martha Bibescu, refugiindu-se apoi în Moldova.

Cuprins

I.....	7
Primele amintiri • Papa • Mama • Ella • Mimi • Lizu • Gramama • Rosettile • Cotroceni • Prințesa Maria • Prințul Ferdinand	
II.....	42
Nelly • Madame Papadopol • Iatacul mamei • Madame Jacobson • Nunta lui Mimi • Poroschia • Vasile	
III.....	71
Profesorii • Domnul Ștefănescu • Madame Charlier • Miss Clark • Zoe Miclescu • Strada • Casa, iarna • Sfânta Zoe • Petit Parisien • Crăciunul • Palatul de la București • Madame Mavrogheni • Audițiile muzicale	
IV.....	110
Pojar • Richter. Gimnastică • Casa Goleștilor • Dracea	
V.....	129
Primăvara • Tante Coralie Săvescu • Paștele • Poenăreștii • Negruzzeștii • Maioreștii • Rosetteștii • Budiștenii • Tante Félicie Racoviță • Tante Tinquette Golescu	
VI.....	159
1 Mai, Parcul Filipescu • Domnița Eliza și tata-nașu' • Bătaia cu flori • 10 Mai • Moși • Spre vacanța mare	

VII.....	177
Sinaia, la castel • Băicoienii și Sophie • Floarea-soarelui • Plimbări, trăsnetul • Regele • Mănăstirea • Rieglers și schimbarea gărzii • Foișorul și Cuibul Prințesei • Trăsura cu surugiu • Când venea mama din străinătate • Parcul, Hotel Ungarth, familia Boambă • Reîntoarcerea și educație • Teatru • Carnavalul și balul la palat	
VIII.....	229
Telefon, automobil • 1906, jubileu • Oncle Georges • 1907. Revolte țărănești • Ștorobăneasa după revoltă • Paște	
IX.....	256
Chindia • Casa Berindei-Brăiloiu • Petreceri. Societăți de binefacere • Schimbări la Cotroceni • Miss Milne • Șoarecele • John • Dunărea • Delta • Grigore Antipa • Constanța • Călătoria la Constantinopole	
X.....	291
Muzică la castel • Peișor, cabana, tenis • Hohe Găste • Marele duce Vladimir • Berchtold • Emma a Olandei • Vila Căprița • Vila Brătianu, la Predeal • Posada	
XI.....	320
Mutarea în strada Lustrului • Paris • Tante Lentzi • Marie Bengescu • Davileștii • Întoarcerea lui <i>papa</i> • Birjărie • Campania din 1913 • Indienii	
XII.....	352
Moartea mamei • Sigmaringen, Coburg • Abbazia, Maioreștii • Întoarcerea, băieții	
XIII.....	371
Techirghiol-Movilă, plimbări, țarul la Constanța • Faraoane, izbucnirea războiului (1914) • Tragedia regelui • Moartea regelui • Moartea lui <i>tante</i> Netty • Crucea Roșie, spitalul	
XIV.....	388
Turnu-Măgurele • Văduvia și moartea reginei Elisabeta • 1915 • Dracea, Nicu Ioanid • Nunta lui Floare	

XV.....	402
1916 • Intrarea în război • Turtucaia • Spitalul Automobil Club • Plecarea la Vaslui • Spitalul și Martha Bibescu • Ocupația • Porcul lui Rothenberg • Mesajul • Paște sub ocupație • Martha pleacă	
XVI.....	432
Miorescu, Faust • Exilul lui <i>tante</i> Marie • Pace separată	
XVII.....	445
Din nou Martha • Carol-Zizi • Sfârșitul războiului (1918) • Ștoro • După război • La <i>tante</i> Olga și Ninette • Întoarcerea lui Mimi • Țambalagiții • Dâlga	
Ghid selectiv de nume.....	469

WITH LOVE,
BAROQUE

Libris
ZOF CAMĂRESCU

PRIMELE AMINTIRI

În fața oglinzii prinse în perete deasupra comodei, Fräulein se pudrează. Norul de pudră roz se împrăștie și-mi aduce un parfum ușor, familiar, care se confundă cu atmosfera odăii. Pe jos, așteaptă o baie de fier vopsit, în apa căreia plutește buretele galben. Alături de baie stă săpunul de migdale, iar pe pat, prosopul moale care trebuie să mă primească.

Se vede că Fräulein își sfârșea întâi toaleta ei și, pe urmă, încingând un șorț, proceda cu gesturi rituale la toaleta mea. Eram atât de învățată cu aceeași mână, că nu sufeream să fiu atinsă de altcineva, mai cu seamă pentru pieptănătură. Confecționarea moțului, sub formă de palmier, era o artă cu care Fräulein s-a fălit multă vreme și de care eram ca și dânsa de mândră, fiind admirată de toată casa. Ședea moțul drept în mijlocul capului, strâns cu o panglicuță colorată. Mai târziu, cu trecerea moțului într-o parte, fiindcă-mi crescuse părul prea lung, am fost pentru prima oară conștientă de o schimbare. Eram mai

mare! Cu o găleată mică în mână și o pelerină de pireneu vârgat în alb cu roșu pe umeri, ieșeam din casă, începând o zi ce se șterge în amintirea mea, răsfirată prin labirintul ce-l reprezenta pentru mine curtea cu grajduri, cu multe căsuțe locuite de diferiți chiriași, cu încăperile dosnice ale servitorilor și cu grădina sălbătică, înconjurată de un zid pe trei părți, iar spre stradă, cu grilaj. În grădină, văd un cais bătrân de a cărui creangă atârna un leagăn; de-a lungul zidului, o pădure de urzici. Pe lângă casă, plante în cutii: oleandri, rodii, ficuși, vegetație misterioasă de care nu mă atingeam, de teama unei otrăvi ascunse în florile roșii ale rodiilor, ce mă ispiteau, sau în laptele ce ieșea din frunza grasă a ficușilor.

În casă trăiau „cei mari“!

PAPA

Toată copilăria mea a fost dominată de o prezență: mama, și de o absență: *papa*.

Îi spuneam *papa*, fiindcă era mai mult francez decât român. În casă nu vorbea decât franțuzește, cu mama, cu noi, cu rude și prieteni. Româneasca lui era schimonosită.

Juca un rol foarte important pe lângă surorile mele, vrând să le dea o educație pe care bunătatea mamei o respingea cu oroare și de care eu am scăpat, fiind prea mică atât timp cât el a stat cu noi.

Erau lucruri mărunte care luau însă proporții de catastrofe, despre care se vorbea încă mulți ani. Lecția de franceză a lui Lizu, în care biata fetiță nu ajungea să citească monologul lui Figaro, o pată de cerneală, pentru care tot Lizu primise un picior, scenele de la masă, toate rămăseseră în casă sub formă de legendă. Ella a fost prinsă într-o zi aruncând pe furiș, sub masă, bucățelele de biftec

pe care nu le putea înghiți. Cu nici o vorbă n-a fost dojenită, dar la sfârșitul mesei biata Ella auzi glasul tunător al lui *papa* poruncind: „Vasile, să spui bucătăresei să facă și mâine biftec pentru fetiță, că-i place!“ Și, trei zile de-a rândul, se făcea numai biftec. Înghițeau biete fete cu noduri. Mama se înroșea de mânie și se scula de la masă unde se pornea un plâns general, iar *papa*, surâzând pe sub mustață, ca la toate farsele pe care le făcea, se arăta mirat de supărarea mamei. *II n'y a pas de mal, petite fille, pourquoi te fâches-tu?*¹ Căci toată această teroare pleca de la un om foarte glumeț, care era fermecător pentru nevastă, pentru prieteni și care avea, pentru cele patru fete ale sale, o admirație fără margini. Ca frumusețe, ca rasă, nu ne întrecea în ochii săi nici un vlăstar de neam, din toată țara.

Era frumos *papa*. Înalt, cu o figură lungă și osoasă, cu fruntea mare. Ochii albaștri-deschis sclișteau de deșteptăciune sub desimea sprâncenelor negre. Nasul, caracteristic, nasul pe care l-am moștenit eu, de care ați râs destul de des, cu cocoașa uscățivă ridicată pe mijlocul său, nasul care mi-a făcut atâtea zile fripte în tinerețea mea, lui *papa* îi dădea *grand air*² cum se zicea, iar mustața neagră și un smoc de barbă, numită *une mouche*³, completau o înfățișare foarte puțin românească.

Păstrase în toată ființa lui ceva străin, ceva tipic din Franța *Second Empire*⁴, în care copilărise și pe care o iubea cum nu iubești decât amintirile și copilăria. Căci în Franța a rămas până la vârsta de douăzeci de ani, împreună cu

¹ Nu s-a întâmplat nimic, fetița mea, de ce te superi?

² Înfațișare nobilă.

³ O muscă (doar câteva fire de barbă, lăsate de bărbați, într-adins, sub buze).

⁴ Epoca dintre 1852 și 1870, când în Franța a fost împărat Napoleon al III-lea.

frații, surorile și maică-sa, care trăia despărțită de bărbatul ei, și pe care am pomenit-o numai din auzite cu numele de *grand-maman* Golescu. Ea a murit cam la vreo doi ani după ce m-am născut eu.

Era fata marelui vornic Iordache Golescu, boier mare, cu învățătură, care dimpreună cu fratele său, Dinicu, a încercat să pună o bază culturală românească în țara ce ieșea cu greu din cleiul grecesc, în care se prinsese, ca să intre în vârtejul franțuzismelor. La Golești, Dinicu, părintele celor patru frați revoluționari de la 1848, a ridicat o școală pe cheltuiala sa pentru fiii de țărani, lucru nemaipomenit pe atunci, iar fratele său mai mare, Iordache, a contribuit la stabilirea lui Gheorghe Lazăr în țară și la înființarea unei școli românești. El însuși a lăsat multe scrieri care încercau să grăbească o renaștere națională a graiului și a scrisului românesc. În vechea biserică de la Golești sunt îngropați *grand-maman*, alături de maică-sa, născută Bălăceanu, și alți mulți Golești, de care generația voastră, ca și a mea, a uitat prea curând.

Câte mi s-au istorisit mai târziu despre acești bătrâni pe care nu-i cunoscusem! Povești ce-mi arătau câtă cale s-a scurs de la vremea Principatului Munteniei până la România de azi. Legiuiri, moravuri, tot traiul și mintea atât de deosebite de vremurile noastre.

Ca să vă dați seama ce însemna atunci autoritatea părintească – poate nu întotdeauna bine înțeleasă – am să vă povestesc ce mi-a spus mama odată despre un unchi Golescu.

Grand-maman avea patru frați și o soră, rămași din cei douăzeci și trei de copii câți se născuseră din căsătoria lui Iordache Golescu cu Maria Bălăceanu. Unul dintre acești copii, Iorgu, ducea o viață poate prea independentă față de părinți; poate cheltuisese mult, poate avea idei politice prea înaintate sau vreo dragoste ce-l înstrăinase de ai săi.

Nu s-a aflat niciodată care a fost adevărul. Cum, necum, într-o seară, maică-sa a avut o ceartă mare cu dânsul. Când de aprigă o fi fost acea ceartă nimeni n-a știut, fiindcă nimeni n-a fost de față, dar Bălăceanca a ieșit înfocată din odaie, poruncind să i se pună caii la trăsură și s-a dus de-a dreptul la domnitor să-i ceară să-l închidă pe fiul său într-o mânăstire ca nebun, căci numai nebun poate fi copilul care ridică mâna asupra părintelui!

Zis și făcut. Tânărul a fost închis la mânăstirea Arnota, unde, cu mulți ani în urmă, l-a văzut și mama, când a trebuit să fie mutat într-o casă de nebuni în oraș. O arătare, zicea ea. Slab, cu părul lung și barba netăiată, zdrențăros, ședea în mijlocul odăii legănându-și capul dintr-o parte într-alta. Nu vorbea, nu cunoștea; nu-l înțelegea decât pe călugărul cu care era învățat să trăiască. Așa și-a sfârșit zilele acest Golescu – care avusese părinți, casă, avere –, fiindcă ridicase mâna asupra mamei sale.

Grand-maman, înainte de a fi soacra mamei, îi era mătușă și o iubea pe mama foarte mult. Poate că bătrâna avea și milă de această noră care, veșnic singură, le creștea cum putea pe cele patru fete ale ei. Tot ea i-a lăsat prin testament partea sufletului, pentru a înlocui cei cincizeci de mii de lei zestre (în galbeni) pe care *papa* îi mâncase într-una din nenumăratele sale afaceri neizbutite, pentru care colinda lumea întreagă, făgăduind de fiecare dată că se va întoarce milionar!

De la *grand-maman* Golescu nu mi-a rămas decât o punguliță de mătase într-un vas de filigran de aur, pe care mi-a dat-o când m-a botezat, plină cu napoleoni.

De *grand-papa* Bengescu știu prea puțin. Murise de mult când m-am născut. Era, zice-se, un cărturar, un om amabil și simpatic, dar foarte ciudat. Fusese ministrul cultelor sub Barbu Știrbey și-și câștigase o reputație de om atât de inimos, încât nu putea refuza pe nimeni, orice i s-ar

fi cerut... dar nici nu-și aducea aminte de nimeni, odată ușa ministerului închisă.

Foarte bun muzician, iubitor de cărți, cultivat, a transmis acest gust la doi copii ai săi, *oncle* Georges Bengescu și *tante* Marie Bengescu, despre care am să vă mai vorbesc. Inteligent și fermecător ca fiul său, uita de orice îndatoriri către nevastă și copii, așa cum a uitat și *papa* o viață întregă, nu din răutate sau din grosolănie, ci din... fantezie. *Papa* a avut în plus un spirit de aventură care l-a mânat prin diferite continente. Drumuri de la care pica pentru noi câte o carte poștală, glumeață când îi mergea bine, iar când treceau luni și ani fără să-i mai dăm de urmă, știam că o duce greu și că milioanele se îndepărtaseră iar pentru o vreme.

Prima absență a lui *papa* a început pentru mine când aveam vreo doi-trei ani și a ținut vreo opt ani în șir. Dar în tot timpul lipsei sale se vorbea despre el. Îl așteptam. Era „aventura” cu toate atracțiile ei. Bogății, visuri mărețe le făcea probabil fiecare după gustul și dorințele sale proprii. Auzeam vorbindu-se de țări îndepărtate, de mine de aur și de aramă, puțuri de petrol, cauciuc și câte altele. Nu înțelegeam prea mult din vârtoarea proiectelor, dar simțeam „absența” înconjurată de un nimb promițător de fericire și, cu toți ceilalți, așteptam cum aștepți o minune.

Alături de acea ființă fugară și ireală, trăia mama.

MAMA

Despre mama am să vă vorbesc la fiecare clipă, fiindcă toate amintirile mele sunt împletite cu dânsa. Mama era „prezența”. Toată copilăria și toată tinerețea mea, „ea” n-a lipsit niciodată. De aceea, când ne-a lăsat și a murit, obosită, fără măcar să lupte cum a luptat o viață întregă pentru noi, am avut un simțământ de ciudă, parcă ar fi dezertat.

Ce știam eu pe atunci de ce se petrecea în sufletul mamei! Eram obișnuită s-o văd singură, așteptând vești care nu veneau. O auzeam vorbind cu admirație de „Achille”, cum i se zicea lui *papa*. Foarte rar, pe când făcea vreun drum în străinătate cu regina, se ducea să-l regăsească la Paris pentru câteva zile. Ieșeau împreună la teatre, se plimbau prin expoziții, prin muzee, căci lui *papa* îi plăceau lucrurile frumoase, era mare *amateur d'art* și avea mult gust. Mama se întorcea cu câte o rochie frumoasă de la Redfern și își relua viața de femeie singuratică. În mulțimea de lume în care situația ei o silea să trăiască, nu-i avea decât pe copii și dragostea reginei care-i încălzeau sufletul.

Atât rămăsese din dragostea acestor doi oameni, părinții noștri, care se luaseră contra voinței părinților lor, fiindcă se iubeau. Erau săraci, mama cu un an mai mare decât *papa*.

Domnișoară de onoare pe lângă, atunci, prințesa domnitoare, a făcut și ea războiul din 1877, îngrijind de răniți în spitalul prințesei. A văzut micul Principat devenind Regatul României independente, a văzut și a cunoscut o mulțime de oameni însemnați din țară și de aiurea; toată lumea o iubea și o prețuia, dar ea a rămas aceeași fată tânără, veselă și bună, căreia i se deschidea o viață senină și frumoasă în față.

În casa unchiului Brăiloiu s-a întâlnit cu vărul ei Alexandru Bengescu, supranumit „Achille”, venit de curând din Franța, și s-a născut o mare dragoste între ei. Am aflat-o după moartea mamei, scrisă în două albume legate la fel, jurnalul ei, în care-și deschidea inima, și jurnalul lui *papa* în care-și destăinuia iubirea, care trebuia să biruiască toate greutățile. La sfârșitul volumului lui *papa*, șase ani după ce se luaseră, câtă durere în câteva rânduri scrise de mama! Era în aprilie 1884, dintr-un colț îndepărtat unde rămăsese cu cele două fete ale ei, după ce-l întovărășise pe *papa*, care își luase drumul spre America

alergând după năluca bogăției. *Nous reverrons-nous jamais? Serai-je encore heureuse? Il me semble que le chaud soleil du bonheur ne luira plus jamais pour moi et que je n'aurai plus de repos que dans la mort!*¹

Papa s-a întors după șapte ani, a mai stat, iar a plecat. În 1887 mama a fost iar numită doamnă de onoare și a rămas lângă regină până la moartea ei, în 1913.

Cele șapte volume ale jurnalului ei există². Se vede din el cum a trăit această femeie, parcă afară din ea însăși, fără să se destăinuiească nimănui. A împins discreția până la a nu scrie nicio vorbă despre toate dramele și intrigile de la Curte, pe care le-a trăit, la care a luat de multe ori parte. Câteva date. Parcă ar fi vrut doar singură să-și amintească de o viață trecută. Ceea ce o durea, gândul care o muncea, veșnica luptă cu sărăcia, cu singurătatea, cu grija celor patru fete, nu le-a cunoscut nimeni la ființa aceea veselă, sociabilă și săritoare, pe care toată lumea din București o întâlnea; dar atâta i-au măcinat bietul trup, până n-a mai avut putere, și atunci a murit în patru zile de o pneumonie, la șaiszeci de ani, zicând că se simte atât de obosită! *Je n'aurai plus de repos que dans la mort!*

Dar la epoca despre care vă vorbesc nu știam mai mult decât ceea ce vedeam. Ziua era împărțită într-un program invariabil. Partea cea mai interesantă pentru curiozitatea mea era aceea când se pregătea mama să plece de acasă în careta de la palat.

În fiecare zi, pe la patru, venea Fräulein în „iatacul” mamei să-i ajute la îmbrăcat, căci rochiile ei aveau

¹ Oare ne vom revedea vreodată? Voi mai fi cândva fericită? Mi se pare că soarele fierbinte al fericirii nu va mai luci niciodată pentru mine și că nu-mi voi mai găsi liniștea decât în moarte!

² Au fost donate Academiei Române.

căptușeală cu balene, sute de copci și năsturași, volane pe dedesubt și pe deasupra, în care te încurcai când le treceai peste cap, și se închideau toate la spate. După ce strângea corsetul, mai venea și corsajul de încingea trupul într-o armătură de balene, iar de betelia fustei trebuia să tragi cu putere ca să se ajungă copcile, căci moda cerea să arăți un mijloc subțire ca un gât, indiferent dacă deasupra și dedesubtul taliei se exagerau rotunjimile.

Mama avea părul albit de când îmi aduc aminte de ea. În fața oglinzii, spre care se apleca ușor, trăgea cu două degete niște „frizete” pe frunte, lua din comodă o batistă curată și era gata de plecare. Nu se pomenea pe toaleta ei nici roșu, nici parfum. Un borcan de *cold-cream* pe care nu-l întrebuița aproape niciodată și o cutiuță cu accesorii pentru unghii, *onglier*, de baga erau singurele nimicuri feminine pe care le întâlneai în preajma ei.

Se spăla pe mâini cu săpun Guerlain, *Géranium* sau *Fleurs des Alpes*, care ne îmbăta cu mirosul lui delicat, pune a picătură de glicerină, frecând-o bine în mâini, și trecea două degete umede deasupra sprâncenelor – atâta tot. Alte femei erau mai cochete, căci pudra, parfumul și un pic de roșu, întrebuițat discret, erau totuși admise, dar mama, într-o zi când se pregătea să meargă la un bal, a primit o palmă de la *papa*, fiindcă pusese puțină pudră pe nas. Nu mă miră, căci pe mine *papa* a refuzat să mă sărute, crezând că am dat cu roșu; era tot într-o seară de bal, când plecam fericită și aprinsă la obraz, fiindcă în ziua aceea venise tatăl vostru să-mi „ceară mâna” și eram logodiți oficial!

Dar așa era *papa*, nu admitea ceea ce i se părea lui *le mauvais genre*¹.

¹ Soi rău.

Deci fără roșu și fără parfum, când sfârșea cu îmbrăcătu-l, mama se pregătea să plece la palat, începând ziua cu nesfârșite vizite.

În curte, aștepta careta. Ce mândră eram de careta aceea în curtea noastră, căci, oricum, stârnea un oarecare interes în stradă trăsura palatului. Vizitiul și feciorul purtau o livrea albastru-închis cu fireturi de argint, cu nasturi tot de argint, pe care se vedea, ca și pe harnașamentul cailor, coroana regală. Pe cap aveau joben cu o cocardă de argint tivită cu tricolorul românesc.

Careta, căptușită cu postav albastru, păstra ca într-o cutie prețioasă un miros de lac, parfum de lux, atmosferă făgăduitoare de fericiri!

Mama îmbrăca peste rochie o pelerină de catifea neagră, garnisită cu blană, cu pasmanterii de mătase și cu cilicuri, lua sacul de atlas negru brodat cu flori, căptușit cu mătase de culoarea florilor, în care punea – Doamne! ce nu punea! Întâi lornieta de бага, de care nu se putea despărți fiindcă era mioapă, apoi petițiile, cererile de audiență, corespondența, *porte-cartes*-ul¹, iar la întoarcere, sendvișuri, bomboane, fructe și prăjituri, pe care nu le mânca la ceai ca să ni le aducă nouă, căci acasă nu mâncam lucruri chiar așa de fine.

Scăpărau pietrele sub copitele cailor murgi, iar la poartă nu se putea să nu se adune doi-trei gură-cască.

Seara, când se întorcea, mama intra binișor în odaia noastră, în care ardea acum numai o candelă. Fräulein mă legăna pe brațe ca să adorm. Mama pășea binișor, se oprea în fața noastră și începea un cântec. Încetișor și dulce, își stingea glasul îngânând, ca prin vis, un crâmpei din

¹ Mic portofel pentru cărți de vizită, cărți de identitate, scrisori scurte etc.

serenada lui Gounod sau din *Le gai forgeron* de Haydn. Jupâneasa intra de mai multe ori s-o poftescă la masă, unde o așteptau ceilalți, cei mari. Atunci doar se hotăra să se ducă și părăsea camera pe vârfuri.

Eu deschideam ochii pe furiș și priveam cu părere de rău cum o înghițea lumina din restul casei. Nu dormeam. După ce avea să mă așeze Fräulein în patul meu, știam că va veni lumea umbrelor nedeslușite care juca în cutele perdelelor după licăritul candeliei. Ființe amenințătoare, care porneau la luptă împotriva mea cu trosnete și pocnete ce dădeau viață mobilei din odaie. O dată uriași, o dată pitici, cu foșnete și râsete înăbușite, câți ani de-a rândul m-au urmărit aceleași umbre din toate odăile noastre de copii!

ELLA

Între surorile noastre cele mari și noi două, cele mici, era mare diferență de vârstă și e de mirare cum am rămas atât de legate, având între noi intervale de patru-șapte și iar patru ani. Astfel, între Ella și mine era o diferență de cincisprezece ani, de aceea mă și considera ca pe un copil al ei, pe care îl învăța să vorbească franțuzește, să recite *Les Fables* de La Fontaine în fața prietenelor ei, așa cum faci cu un copil de-al tău de care ești mândră. Tot ea mi-a născocit numele de Zumpi, ca să mă mângâie, nume ce nu m-a părăsit nici acum, când îmi albește părul.

Ella Bengescu, fată mare cu coc și rochie lungă, care mergea seara la baluri cu mama. O văd și acum, cu o rochie de mătase roz, cu umerii goi, cu un buchet de violete de Parma la centură, uitându-se în oglindă înainte de plecare.

Înaltă, subțirică, cu o față strălucitoare de tinerețe, cu nările tremurătoare de poftă, cu ochii verzi sub sprâncenele arcuite ca ale mamei-mari Bălăceanu. *Ces deux arcs*